

een kier willen zetten : de teelt van de aardbeien, die t.o.v. de hop het prachtige voordeel hadden van een vroege oogst in juni, als de zware oogsten nog op het veld stonden te rijpen.

AARDBEIEN.

Dat de aardbeien reeds in de middeleeuwen bekend waren in de streek rond Brussel kunnen we reeds zien op het schilderij van Brueghel : De Hooioogst. Het gaat daar duidelijk om de kleine Europese aardbeisoorten (*Fragaria Vesca* en *Fragaria Moschata*) die reeds in de middeleeuwen in abdijtuinen en rond steden als Brussel verbouwd werden. Het is echter pas in de 19de eeuw dat de teelt van de grootvruchtige Amerikaanse soorten (*Fragaria Virginiana* en *Fragaria Chiloensis*); die in Frankrijk in de 18de eeuw waren ingevoerd, zich begon te ontwikkelen in ons land.

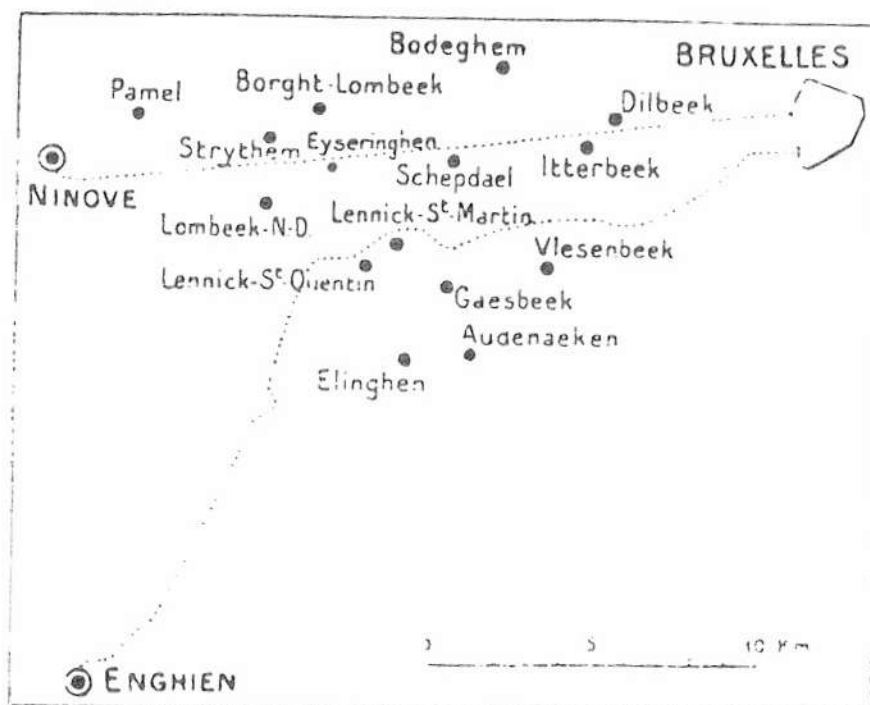
Sporen van een teelt voor de markt vinden we in het Pajottenland pas tegen het einde van de 19de eeuw. Rond 1860 werden aardbeien verbouwd door de kasteelhovenier van Itterbeek en van daar uit verspreid in de gemeenten Itterbeek, Dilbeek, Pede, waar men aardbeien kweekte die verkocht werden op de Brusselse groentemarkt ten behoeve van de rijke burgerij. Als we de overlevering mogen geloven ontstond rond 1880 een nieuw centrum in Vlezenbeek, dank zij een „bezendief”, en van daar uit verspreidde de teelt zich geleidelijk over het hele Pajottenland. Zaak is dat de aardbeienkultuur rond 1880 reeds volop in bloei was in de gemeenten die het dichtst bij de grootstad gelegen waren. De aardbeien werden dan meestal te voet — soms met de hondekar — in grote ronde manden naar de vroegmarkt in Brussel gebracht. Dat was een hele bedoening ...

's Avonds laat trok men op, de kleine mandjes in de grote ronde manden van 25 à 30 kg gestapeld om op tijd een goede standplaats te kunnen veroveren op de vroegmarkt in Brussel. Daarvoor moest men om drie uur 's nachts — het uur waarop men het vroegst over de kanaalbrug mocht — bij de Ninovepoort zijn. En dan was het lopen om een goede standplaats, liefst op de markt zelf, waar de betere kopers voorbijkwamen. Om zes uur 's morgens was de verkoop meestal beklonken en kon men te voet terug naar huis, of in het beste geval, een liftje krijgen op de karren waarmee krieken en ander vroeg stamfruit naar de markt waren gebracht. Dit alles wijst er al op dat de aardbeienteelt er één was van kleine percelen, waarvan de opbrengst door eigen volk in manden ter markt kon worden gebracht.

Rond de eeuwwende kreeg de aardbeienteelt een nieuwe stimulans door het in exploitatie-nemen van de tramlijnen Schepdaal-Brussel (in 1887), Lennik-Anderlecht (en Lennik-Edingen, beide in 1888) en Schepdaal-Eizeringen (in 1890), traject dat eerst in 1898 werd doorgetrokken tot Ninove. De verbinding met de Brusselse vroegmarkt werd daardoor voor groenten- en fruitkwekers aanzienlijk gemakkelijker en vlugger gemaakt en de buurtspoorwegenmaatschappij voerde trouwens een reeks maatregelen in om het vervoer van goederen een aansporing te geven. Zo bvb. gaf een heen- en terugticket naar Brussel recht op gratis vervoer van 50 kg

koopwaar en werd o.a. een speciale tram ingelegd die in Schepdaal om middernacht vertrok om vóór drie uur bij de kanaalbrug aan te komen.

Een gevolg van deze nieuwigheid op gebied van vervoer was een gevoelige uitbreiding van de met aardbeien bebouwde oppervlakte in de gemeenten rond de buurtspoorwegen.

Vander Velde E. & Dorms E. : Au pays des fraises, p. 4.

In 1920 waren in Schepdaal op 417 gezinnen er 271 die aardbeien kweekten voor de markt (dat is bijna 7 op 10), in St. Martens-Lennik 110 gezinnen op 340 (dat is 3 op 10), in Eizeringen 175 gezinnen (op een totaal van 1354 inwoners, gerekend aan een gemiddelde gezinsgrootte van 5 à 6 mensen, is dat 7 op 10 gezinnen) (1).

Wat nog niet betekent dat de aardbeien hun hoofdbron van inkomsten waren, maar wel een zeer belangrijke toemaat, verdiend door de thuisblijvende vrouw, de kinderen, de ouderen.

Verkooppunten waren nu niet alleen de Brusselse vroegmarkt maar ook de groentenmarkt van Cureghem en de in 1900 opgerichte „Hallen der voortbrengers” (later Euroveiling H.P.).

Gevolg van de nieuwe transporttechnologie was het zoeken naar gemakkelijkere verpakkingen, waarin meer gewicht aan aardbeien op een kleinere ruimte zou kunnen gedragen worden. Weldra werden de grote ronde manden die men zo handig op het hoofd kon dragen, vervangen door

(1) Vandervelde Emile en Doms Edmond : Au Pays des Fraises, Brussel 1924. Annexe II, p. 50.

„kijkers”, grote lichte houten lattenkisten (waar je in kon kijken) waarin niet meer kleine mandjes, maar eveneens houten „kassen” van 24 bij 17 en 6,5 cm, die elk ongeveer 1 kg aardbeien konden bevatten, werden opgesteld per 32. Mettertijd werd het vervoer per tram dan ook een succes. Op de lijn Ninove-Brussel werden in juni 1920 (juni was toen nog de oogstmaand bij uitstek) 199.300 kg aardbeien vervoerd, op de lijn Edingen-Brussel 15.970 kg.

Deze bloei van de aardbeienteelt was natuurlijk niet alleen een gevolg van de betere vervoermogelijkheden, zij was ook te danken aan de gestadige verbetering van de teeltmethodes, die sterk gepromoveerd werd door de lokale verenigingen van aardbeiplanters. De beweging tot vereniging in syndicaten, die, zoals hoger gezegd, rond de eeuwwende in alle landbouwmiddens van de grond kwam, verbreidde zich ook onder de aardbeikwekers. Reeds in 1905 werd een syndicaat van planters gesticht in Dilbeek en in Vlezenbeek en weldra ook in vele andere gemeenten.

In 1909 zag men in St.-Kwintens Lennik, ter gelegenheid van het overhandigen van de vlag aan de federatie van de veetelers door Minister Renkin, bij de klank van fanfaregeschal, 214 syndicaten en verenigingen de revue passeren, die gegroepeerd waren in 10 federaties. Daaronder waren o.a. de federatie van de hopplanters met 21 syndicaten en de federatie van de aardbeiplanters met 20 syndicaten (1).

De aardbeisyndicaten beijverden er zich voor om de kultuur te verbeteren door veredeling van de planten, die niet meer gedurende 6 à 7 jaar aan een stuk moesten opbrengen, doch nog slechts 3 à 4 jaar; door het geleidelijk vernieuwen, jaar na jaar van een deel van het areaal; door een betere bemesting, door het invoeren van nieuwe soorten die het plukseizoen konden verlengen, enz.

Waar oorspronkelijk de Villemorin de enige beproefde soort was, begon men in de jaren twintig met het kweken van enkele vroege rassen als Baron (Laxton Noble), Princesse Clémentine, Président Roosevelt. Onder de late rassen waren toen bekend o.a. de Triomphe de Gand, de Koninginnen, Madame Mathot (Matotten). De ene soort ging, de andere bleef en nieuwe kwamen. Namen als Regina, Gorella, Red Gauntled klinken ons nu nog bekend in de oren.

Dit alles om de opbrengst in aantal, in grootte, in „schoonheid” van de „bezen” te verhogen en dus ook de prijzen.

Geregeld werden door de plantersverenigingen ook „concours” ingericht om de beste planten uit te kiezen en te belonen. En van daar uit groeide de idee om plaatselijke markten te stichten waar de bezen in al hun frisheid te pronk konden worden gezet en waar de kopers zelf hun waar konden kiezen.

Hiermee werd dan een derde étape in de aardbeienteelt ingeluid, die van de lokale markten. De eerste markt werd geopend in Schepdaal, op initiatief van het gemeentebestuur, in juni 1913. Kort daarop volgden Dilbeek

(1) Verhulst, Louis : Entre Senne et Dendre. Contribution à l'étude de la situation des classes agricoles pendant le XIXme siècle. Brussel, 1926. p. 219.

(1914), Itterbeek (1919) en Vlezenbeek (1921). Deze lokale markten werden meestal 's namiddags gehouden en verkopers van in de ronde kwamen er naartoe. De markt van Schepdaal, bvb. zag verkopers komen van Bodegem, Lennik, Lombeek, Pamel, Borchtlombeek, Strijtem, Wambeek. Er werd verkocht, niet alleen direct aan de verbruikers, maar ook aan tussenpersonen die de aardbeien in Brussel leverden, en ook zorgden voor de „export”, o.a. naar Luik, Namen, e.d. In St.-Kwintens Lennik werd de eerste markt gehouden op 26 juni 1926. Daarna volgden nog Eizeringen (in 1928), Pamel, Meerbeke, enz. Te Sint-Martens-Lennik, aan de tramstation, werd eveneens in 1928, een fruitmarkt geopend. Op 29 juni, de „afgestelde heiligdag” van de HH. Petrus en Paulus, „vierden” de producenten, samen met de kopers, de goede, of de slechte resultaten van het seizoen.

De aardbeienteelt bloeide en breidde zich uit. In die landelijke dorpen waar het „land” tot in de dorpskom tussen de huizen kroop en elke lap grond goed was voor tuinbouw, waren de families die er niet op de één of de andere wijze bij betrokken waren, zeldzaam. Ook beroepstellers werden talrijker. Het in gebruik nemen van scheikundige meststoffen, nieuwe sproeiwijzen, grondbedekkers, vernieuwing van de planten om de twee jaar, zelfs elk jaar, verhoogden de zekerheid van opbrengst en dus ook het loon voor hard werken. Want hard werken bleef het in deze teelt, waar de basis toch, zelfs nu nog, het handwerk is, want de aardbei blijft een mooie, maar kwetsbare vrucht die vers moet gegeten worden, met zorg geplukt en met omzichtigheid behandeld.

Zo kwam men trouwens van het plukken in mandjes of houten korfjes en overgieten in de kassen, waar nog al eens wat sap bij vloeide, tot het rechtstreeks plukken in de op maat van 500 gr aardbeien gesneden kartonnen houders die rechtstreeks in de fruitkistjes worden geplaatst. Zo kwam men tot het bedekken van de grond tussen de rijen aardbeien met stro, om te vermijden dat beregende, met modder bespatte bezen zouden moeten gewassen worden vooraleer ze naar de markt konden. Zo kwam men tot de teelt op zwarte plastic, onder kleine plastic tunnels, onder glas, onder hoge plastic tunnels om de zonnewarmte vlugger te kunnen vangen. De teelt onder glas bleef wel een specialiteit van de beroepskwekers omwille van de hoge investeringskost, en daarom in het Pajottenland, in verhouding tot de andere teeltwijzen minder verspreid, omdat het grote bedrijf hier uitzondering bleef en de „bijverdienste” hoofdzaak. Wat niet afdeed aan de creativiteit, trouwens, Getuige bvb. de nieuwe soorten die hier voor 't eerst gekweekt werden, bvb. de Roem van Vlezenbeek, Claes I, II en III van St.-Kwintens-Lennik.

Het hoogtepunt van de Pajottenlandse produktie lag in de vijftig-zestig jaren. De plaatselijke verenigingen der aardbeikwekers, die sedert de stichting van het Nationaal Verbond der Aardbeikwekers in 1951, een overkoepeling hadden, en de Bedrijfsgilden van de Boerenbond beijverden zich om ter meest. Zij stonden ten dienste van de kwekers met voorlichtingsvergaderingen, studieweekends, uitgave van de spuitkalender, uitgave van de Aardbeikweker (driemaal per jaar met een oplage van 1100 exem-

plaren), dit alles in samenwerking met de consultants van het Ministerie van Landbouw en de Dienst voor Tuinbouw van de Provincie Brabant.

Een gezicht op een hoek van de aardbeizientoonstelling te Schepdaal

Door het Nationaal Verbond van Aardbeikwekers wordt nog steeds een jaarlijkse aardbeitentoonstelling gehouden, afwisselend in het Pajottenland en in het Hageland. Pajottenlandse kwekers hebben daar telkens een plaatsje onder de besten. Bij wijze van illustratie, ziehier het palmares van de tentoonstelling van 1958, die uitzonderlijk gehouden werd in het paviljoen van de Provincie Brabant op de werelddtentoonstelling :

nummer 2 : J. Van Onsem, St Martens-Lennik, met variëteit Pillnitz
 nummer 4 : De Cuyper-Heremans, St Martens-Lennik, met Souvenir
 nummer 8 : A. Cooreman., St Kwintens-Lennik, met Climax

en van de tentoonstelling van 1985, de 29ste nationale aardbeitentoonstelling die gehouden werd in de Euroveiling te Neder-Over-Heembeek, ter gelegenheid van het 85-jarig bestaan van deze veiling :

nummer 2 : I. Degreef, Gooik, met variëteit Sanavit
 nummer 3 : Alfons Van den Berghe, St. Kwintens-Lennik, met Elvira
 nummer 5 : A. Uytenhove, Roosdaal met Berluta
 nummer 6 : I. Degreef, Gooik, met Sivetta (1).

(1) De Aardbeikweker. Orgaan van het Nationaal Verbond van Aardbeikwekers. 4de jaargang, nr. 3 en 31ste jaargang nr. 3

Een mooi palmares, dat ons tevens opmerkzaam maakt op de variatie in cultivars.

Nochtans was het hoogtepunt van de aardbeikultuur in het Pajottenland, het oudste centrum van de provincie (het Hageland, bvb. begon met de marktteelt slechts in de jaren dertig) reeds in de jaren vijftig bereikt. Het met aardbeien beplante areaal wordt dan geraamd op een 300 Ha en het aantal beroepskwekers op een 400, met daarnaast nog een onbekend aantal in nevenberoep. Sedert het begin van de jaren '70 ging het aandeel van de Pajottenlandse opbrengst in de totale Belgische produktie sterk achteruit. In 1984 zou het totale areaal gedaald zijn tot 130 à 140 Ha, waarvan meer dan de helft bebouwd door beroepskwekers, nog 120 in aantal, en de rest door een 180 kwekers in nevenberoep. De opbrengst van 1984 wordt op 1400 ton geraamd (1).

Ook de lokale markten kenden hun bloeitijd en hun verval. De oprichting van de Brabantse Tuinbouwveiling te Zellik in 1959 bracht hen een machtige concurrent en het invoeren van de BTW in 1971 betekende voor de meeste de doodsteek. In 1973 organiseerde de Euroveiling een verkooppunt aan de kruising van wegen aan het Schoon Verbond (Belle Alliance) te Pamel. Zij is de enige overgebleven specifieke fruitmarkt in de streek.

Van de ruim dertig Pajottenlandse groothandelaars die in de vijftiger jaren de aardbeien op de markten opkochten blijven er nog een tiental over. Zij halen de vruchten aan huis bij de kwekers af en voeren ze naar de Veilingen of de Brusselse markten. Wie echter een redelijk belangrijke opbrengst heeft voert die zelf naar de veiling. Men schat het aandeel van de op de veiling verkochte aardbeien in de totale produktie van de streek op ongeveer 60 percent. Brabantse Tuinbouwveiling en Euroveiling H P zijn de afnemers (2).

In 1985 had de Vereniging der Aardbeikwekers in Groot-Lennik nog 74 leden en het aantal produktievelden bedroeg nog 68; de beplante oppervlakte ligt tussen de 15 en de 20 Ha. Cijfers van de andere plaatselijke verenigingen zijn ons niet bekend, maar dat het aantal aardbeikwekers en het areaal sterk verminderen, staat vast.

Na zo'n lange geschiedenis van noeste vlijt en verbondenheid met het „land" dat ons gegeven is, van vindingrijkheid en aanpassingsvermogen aan zich wijzigende omstandigheden - vlas, hop, aardbeien - schijnt de schone ketting nu gebroken te zijn. Scholing, staatsinmenging, ander werk of geen werk, hebben ons leven grondig gewijzigd.

Lic. Lieve THIELEMANS-DE BACKER

Diverse gegevens werden ons ter beschikking gesteld door Ir. A. Cooman, de Heer en Mevrouw A. Elpers, de Heer J. Van Linthout. Waarvoor onze hartelijke dank.

- (1) A. Cooman, in : Pajottenland produceert ... Het Nieuwsblad, 4 juni 1984 en De evolutie van de Brabantse tuinbouw (1954 - 1979); De Boer, 24 maart 1980.
- (2) Berlo, Staf : Aardbeiteelt op Gelegenheidsbedrijven in Hageland en Pajottenland. Ingenieursverhandeling K.U.L., juli 1979, p. 85.